

„Slováci majú sklón hádať sa medzi sebou a rozdeľovať sa pre malichernosti.“

Rozhovor s historikom Michaelom J. Kopanicom

„Slovaks Tend to Argue with Each Other and Create Rifts Over Petty Things.”
An Interview with the historian Michael J. Kopanic

The historian Michael J. Kopanic was born in December 1954 in Youngstown, Ohio (USA) to parents Michal and Anna, who came from the Spiš region (Slovakia). He began studying history and German language at Youngstown State University and he completed his master's degree in history in 1977 at Notre Dame University, where he was awarded a full academic scholarship. He started his doctoral studies at the University of Toronto in Canada and completed it in 1986 at the University of Pittsburgh. During his doctoral studies, he partici-

Udelenie Ocenenia pre vyučujúcich University of Maryland z rúk dekan-ky Marie Cinci a prorektora Grega von Lehmen, 8. 5. 2012.

participated in three Slovak language summer courses at Studia Academica Slovaca (SAS). His dissertation *Industrial Trade Unions in Slovakia 1918 - 1929* was devoted to the analysis of industrial trade unions in Slovakia. By virtue of his roots, his career as a historian was, from the very beginning, focused on the research of immigration of Slovaks to the USA, and 20th century Central and Eastern European political and cultural history.

The courses of Slovak language that he completed greatly influenced the direction of his further studies and research. Thanks to this qualification, he received a scholarship that enabled him to attain an academic stay in Czechoslovakia in 1982 - 1983. Since 1989, he has made regular visits to Slovakia, taking part in various academic events, as well as personal visits. Since 2007, he has held the position of an "Adjunct Associate Professor" and since 2012, the position of an "Adjunct Professor" at the University of Maryland Global Campus, where he has taught courses on general modern European history as well as the history of Central and Eastern Europe, the history of the Ottoman Empire, and the history of the Second World War. Since the end of the '80s, he has worked at several universities as a resident and visiting lecturer and university professor: University of Akron (Ohio), Lock Haven University (Pennsylvania), Teikyo Westmar University (Iowa), Pennsylvania State University, Indiana University of Pennsylvania, University of Pittsburgh, Johnstown (Pennsylvania), St. Francis University (Pennsylvania), Mount Aloysius College (Cresson, PA).

As early as in his doctoral studies, Professor Kopanic focused on several topics that were primarily connected with the history of Slovakia and the Slovak people, in addition to the monograph *Industrial Trade Unions in Slovakia 1918 - 1929*. University of Pittsburgh, 1986, 651 p., based on his dissertation thesis, he has published a number of scientific academic

Michael J. Kopanic a manželka Rebecca, zamestnaním knihovnička.

studies: *The Unification of Social Democratic Trade Unions in Slovakia, 1918 - 1920*, In *Metamorphoses*, Oct 1987, p. 84 - 92; *The Czech and Slovak Federative Republic*, In *European Labor Unions*, ed. Joan Campbell, Greenwood, 1992, p. 67 - 86; *Labor Unions in Interwar Slovakia: The Case of Slovakia*, In *East Central Europe*, 19 (1992), No. 1, p. 26 - 44. Later on he focused on the research of the Slovak community in Cleveland at the turn of the 19th and 20th centuries: *Slovak-Magyar Relations in Cleveland 1880 - 1930*, In *Western Reserve Studies Symposium* 1989, p. 1 - 24; *The Slovak Community of Cleveland: Historiography and Sources*, In *Ethnic Forum*, 10 (1990), No. 1 - 2, p. 83 - 97; *Slovaks in Cleveland, 1870 - 1930*, In *Czechoslovak and Central European Journal*, 9 (1990), No. 1 - 2, p. 117 - 133. M. J. Kopanic's other focal topics were, for example, issues of Slovak nationalism: *Hungarian-Slovak Relations in Austria-Hungary*, In *Almanac of the National Slovak Society* 1992, p. 66 - 70; *Slovak Nationalism since the Velvet Revolution: An Historical Perspective and Culturgram - The Slovaks*, In the *Almanac of the National Slovak Society* 1993, p. 59 - 62. He also wrote a number of case studies about personalities associated with Slovak history such as Ludovít Štúr, Milan R. Štefánik, Peter V. Rovnianek, Alexander Dubček, as well as Andrej Hlinka, Ján Vojtaššák and Juraj Jánošík. In recent years, he has been researching Slovak culture, traditions, idiomatic expressions connected to traditions and also the impact of the Spanish flu on Slovak communities in the USA.

Prof. Kopanic is a long-time contributor and currently the editor-in-chief of the magazine of Slovak immigrants in the USA, *Jednota*. He also made editorial contribution to the English edition of *Dejiny Slovákov v Amerike* by K. Čulen (*History of Slovaks in America*, 2007) and *Ilustrované dejiny Slovenska* by A. Špiesz (*Illustrated Slovak History*, 2006). He plays an active part in many expatriate cultural, Christian and educational activities; he is a member of the Czechoslovak Genealogical Society, the Slovak Studies Association, the Czechoslovak Studies Association, and a member of the academic boards of Global Slovakia and the Museum of Emigration from Slovakia to North America. He is also a member of the editorial board of our journal *Kultúrne dejiny*.

Historik Michael J. Kopanic sa narodil v decembri 1954 v Youngstowne, v štáte Ohio (USA) rodičom Michalovi a Anne, pochádzajúcim zo Spiša. História a nemecký jazyk začal študovať na Youngstown State University, magisterské štúdium v odbore história zavŕšil v roku 1977 na the University of Notre Dame, kde bol ocenený plným akademickým štipendiom. Doktorandské štúdium začal na University of Toronto v Kanade a ukončil ho v roku 1986 na University of Pittsburgh. Počas doktorandského štúdia absolvoval letné jazykové kurzy slovenčiny na Studia Academica Slovaca (SAS). V dizertačnej práci *Industrial Trade Unions in Slovakia 1918 - 1929* sa venoval analýze priemyselných odborových zväzov na území Slovenska. Vzhľadom na svoje korene od začiatku svojej kariéry historika začal inklinovať k výskumu témy vystaňhovalectva Slovákov do USA a prierezovo stredo- a východoeurópskym politickým a kultúrnym dejinám v 20. storočí.

Absolvované jazykové kurzy slovenského jazyka mu výrazne pomohli v nasmerovaní jeho ďalšieho štúdia a výskumu. Vďaka tejto kvalifikácii získal štipendium, ktoré mu umožnilo stráviť v rokoch 1982 - 1983 akademický pobyt v Československu. Po roku 1989 navštevuje Slovensko pravidelne pri príležitosti rôznych akademických podujatí, ale aj súkromne. Od roku 2007 pôsobí ako „Adjunct Associate Professor“ a od roku 2012, ako „Adjunct Professor“ na University of Maryland Global Campus, kde prednáša všeobecné európske dejiny, dejiny Osmanskej ríše, či históriu druhej svetovej vojny. Od konca 80. rokov pôsobil na viacerých univerzitách ako domáci a hosťujúci lektor a vysokoškolský profesor: University of Akron (Ohio), Lock Haven University (Pennsylvania), Teikyo Westmar University (Iowa), Pennsylvania State University, Indiana University of Pennsylvania, University of Pittsburgh, Johnstown (Pennsylvania), St. Francis University (Pennsylvania), Mount Aloysius College (Cresson, Pennsylvania).

Profesor Kopanic sa už počas doktorandského štúdia venoval viacerým témam, ktoré sa primárne spájali s dejinami Slovenska a Slovákov. K téme výskumu svojej dizertačnej práce okrem samotného monografického spracovania (*Industrial Trade Unions in Slovakia 1918 - 1929*. University of Pittsburgh, 1986, 651 s.) publikoval napríklad vedecké štúdie: The Unification of Social Democratic Trade Unions in Slovakia, 1918 - 1920, In *Metamorphes*, Oct 1987, s. 84 - 92; The Czech and Slovak Federative Republic, In *European Labor Unions*, ed. Joan Campbell, Greenwood, 1992, s. 67 - 86; Labor Unions in Interwar Slovakia: The Case of Slovakia, In *East Central Europe*, 19 (1992), No. 1, s. 26 - 44. Následne sa kontinuálne obdobie venoval výskumu komunity Slovákov v Clevelande na prelome 19. a 20. storočia: Slovak-Magyar Relations in Cleveland 1880 - 1930, In *Western Reserve Studies Symposium*, 1989, s. 1 - 24; The Slovak Community of Cleveland: Historiography and Sources, In *Ethnic Forum*, 10 (1990), No. 1 - 2, s. 83 - 97; Slovaks in Cleveland, 1870 - 1930, In *Czechoslovak and Central European Journal*, 9 (1990), No. 1 - 2, s. 117 - 133. Ďalšími ťažiskovými témami M. J. Kopanica boli napríklad otázky slovenského nacionalizmu: Hungarian-Slovak Relations in Austria-Hungary, In *Almanac of the National Slovak Society*, 1992, s. 66 - 70; Slovak Nationalism since the Velvet Revolution: An historical Perspective and Culturgram - The Slovaks, In *Almanac of the National Slovak Society*, 1993, s. 59 - 62 a prípadové pohľady na osobnosti spojené so slovenskými dejinami, ako Ludovít Štúr, Milan R. Štefánik, Peter V. Rovnianek, Alexander Dubček, ale aj historická pamäť na

Počas prednášky na medzinárodnej konferencii Československej genealogickej spoločnosti, Chicago, 25. 10. 2013.

Andreja Hlinku, Jána Vojtaššáka, či aj Juraja Jánošíka. V posledných rokoch sa venuje výskumu slovenskej kultúry, tradíciám, zvykosloviu, ale tiež aj dopadu španielskej chrípky na komunity Slovákov v USA.

Prof. Kopanic je dlhoročným prispievateľom a aktuálne hlavným redaktorom časopisu slovenských vystažovalcov v USA, *Jednota*. Svoju editorskú prácu vložil aj do anglického vydania *Dejín Slovákov v Amerike* od K. Čulena (*History of Slovaks in America*, 2007) alebo *Ilustrovaných dejín Slovenska* od A. Špieza (*Illustrated Slovak History*, 2006). Je aktívny v mnohých krajských kultúrnych, kresťanských a vzdelávacích aktivitách, cez digitálne médiá vyučuje slovenský jazyk a pre amerických Slovákov popularizuje dejiny Slovenska. Je členom Československej genealogickej spoločnosti, Spolku slovakistiky, Spolku československých štúdií, členom vedeckých rád Global Slovakia a Múzea vystažovalectva z územia Slovenska do Severnej Ameriky a tiež je členom redakčnej rady nášho časopisu *Kultúrne dejiny*.

- *Pán profesor, ako prvú otázku sa opýtam na Vaše meno a teda aj identitu. Na otázky mi odpovedá Michael J. Kopanic alebo Michal Kopanič? Ak na to môžete odpovedať, identifikujete sa ako Američan, alebo ako Slováč?*

Po slovensky moje meno je Michal Kopanič. Meno otcovej rodiny bolo Kopaničák a predkovia pochádzali z Ruskinoviec v okrese Kežmarok. Po anglicky je moje meno Michael J. Kopanic, Jr., lebo môj otec sa volal rovnako. Identifikujem ako Slovak-American, teda slovenský Američan.

- *Vašu profesijnú a iste aj osobnú dráhu zásadne ovplyvnila láska ku vlastným koreňom, rodine a v neposlednom rade aj ku krajine, odkiaľ pochádzajú Vaši rodiny. S týmto zánietením k osobnej histórii ste sa už narodili, alebo ste v nejakom okamihu k nemu precitli?*

Moja rodina bola pre mňa výnimočná a naučila ma milovať vlastné korene. Z tejto lásky vyrástla moja vášeň pre slovenskú kultúru, keď som si uvedomil, že všetci moji príbuzní pochádzajú zo Slovenska. To bol dôvod, prečo som sa chcel viac

dozvedieť o slovenských a slovensko-amerických dejinách, a preto som ich začal študovať a prepájať sa tak so svojimi koreňmi.

Moja matka sa narodila na Slovensku v dedine Richnava na Spiši. Matkina stará mama (baba) pochádzala z Hrušoviec a starý otec (dzedo) bol z Kluknavy. Starý otec prišiel do Ameriky v roku 1926 a babka s dvoma dcérami (moja matka a jej sestra Mária) emigrovali v roku 1936 a usadili sa v Youngstowne, Ohio.

Na otcovej strane, dedo Anton Kopaničák pochádzal z Ruskinoviec a po vojenskej službe sa presťahoval do Harichoviec, kde sa zamestnal ako pastier. Tam sa stretol s mojou babkou, Julianou Kovalčíkovou, ktorá bývala v Harichovciach. Emigroval v roku 1906 a babka s tetkou Máriou prišli rok neskôršie. Najprv sa usadili v Sharpsburgu, blízko Pittsburghu, kde dedo pracoval ako lesný robotník. Po niekoľkých rokoch si našiel novú prácu v oceliarni a rodina sa presťahovala do do Youngstownu v state Ohio. Celá moja rodina (rodzina) pochádza zo Spiša.

Ja som sa narodil v Amerike, doma a v škole som sa, samozrejme, naučil po anglicky, ale doma som počúval aj slovenčinu, lebo mama s babkou hovorila (rečovala) po spišsky (!). Rečovala dakedy aj s otcom, ale len keď nechceli, aby sme niečo rozumeli. Vždy som sa zaujímal, o čom asi hovoria. Už na základnej škole som sa zaujímal o zemepis a históriu a zaujímali ma rôzne historické obdobia a kultúra.

Spočiatku som sa zaujímal o americké dejiny, ale počas štúdia na univerzite som viac inklinoval k európskym a nemeckým dejinám a rozhodol som sa, že chcem pokračovať v štúdiu histórie. Potom som si zrazu uvedomil, že o svojom vlastnom národe a jeho pôvode viem len veľmi málo. Prečítal som všetky knihy o Slovensku v našej univerzitnej knižnici a najviac ma inšpirovala kniha R. W. Setona-Watsona *Rasové problémy v Uhorsku* (Racial Problems in Hungary). Zarazila ma veta “*Tot nem ember*” (A Slovak is not a man), a bol som zmätený, prečo by Maďari tak znevažovali Slovákov. Postupne som si uvedomil, že ak chcem pokračovať v štúdiu, musím sa naučiť po slovensky.

Naučiť sa slovenčinu bolo pre mňa cestou, ako sa napojiť na vlastné rodinné korene. Tiež som túžil spoznať slovenské vlastnosti, a teda aj mentalitu svojej rodiny, aby som ju mohol lepšie pochopiť. Chcel som hovoriť po slovensky so svojou babičkou z matkinej strany, ale tá, žiaľ, zomrela práve vtedy, keď som sa začal učiť jazyk. Pamätám si však, ako sa tešila, keď som povedal pár slov po slovensky, a začala ma učiť niekoľko slov a fráz v spišskom nárečí, ako napríklad “*Pada dižď*” a slovo pre jej palicu, “*kuľaga*”.

Keď babka zomrela, uvedomil som si, že keby som sa naučil jazyk, mohol by som sa ešte rozprávať s mamou a otcom. To ma viedlo k myšlienke, aby som pokračoval v štúdiu histórie a slovenčiny, a vzbudilo vo mne túžbu navštíviť pôvodnú vlasť našej rodiny, Slovensko.

Počas štúdia na vysokej škole sa mi konečne podarilo navštíviť Slovensko v rámci trojmesačnej cesty po Európe, počas ktorej som strávil 10 dní v Československu. Vtedy som sa rozhodol, že sa pokúsim získať grant na dlhší pobyt v tejto krajine na výskum pre dizertačnú prácu. Tento cieľ som napokon dosiahol v rokoch 1982 – 1983. Keď sa mi narodili dcéry, rozhodol som sa, že budem s nimi hovoriť len po slovensky, a tak sa aj ony naučili tento jazyk. Bol som s nimi na Slovensku 5-krát a aj ony absolvovali dva jazykové kurzy na SAS.

Slávnosť udelovania Ocenení pre vyučujúcich University of Maryland, spolu s kolegami z univerzity (Pamela Witcher, Michael Motes, Linda Ruggles), 8. 5. 2012.

- *Ako by ste zhodnotili vzťah amerických Slovákov k svojim dejinám a Slovensku? Existuje záujem o našu krajinu v tejto komunite, alebo sa tento vzťah rokmi vytratil?* Americkí Slováci majú rôzne vedomosti o histórii Slovenska a Slovensku. Väčšina z nich vie, že má slovenské korene, avšak mnohí im neprikladajú veľký význam, a preto slovenské dejiny spravidla nepoznajú. Čo sa zachovalo viac ako čokoľvek iné, je láska k slovenským jedlám a niekoľkým zvykom, najmä v období sviatkov, typickým príkladom sú Vianoce.

Menšia skupina si zachováva silný záujem o slovenskú kultúru, ale väčšina amerických Slovákov už neovláda slovenčinu. Tí, ktorí mali starých rodičov, ktorí si ešte pamätajú slovenčinu, možno poznajú niekoľko slov, ako napríklad “*dobře*”, alebo názvy slovenských jedál, ako sú “*halušky*” a “*pirohy*” a niektorí z nich majú záujem aj o históriu a tradičné kultúrne zvyky.

Jednou z oblastí väčšieho záujmu o slovenské korene je genealógia. Často sa v rodinách nájde aspoň jedna osoba, ktorá chce vystopovať svoj pôvod na Slovensku. Záujem o genealógiu je najsilnejší u starších amerických Slovákov, ktorí si pamätajú svojich starých rodičov a majú čas venovať sa takémuto výskumu.

Väčšina Američanov slovenského pôvodu bola spojená so slovenskou kultúrou prostredníctvom svojich rodín, cirkevných spoločenstiev, susedstiev a etnických bratských spolkov. Žiaľ, mnohé slovenské farnosti boli zatvorené alebo sa zlúčili s inými farnosťami, pretože mládež už nemá taký náboženský zápal ako ich rodičia, respektíve starí rodičia. Štvrte sa zmenili, pretože väčšina obyvateľov miest sa rozptýlila na predmestia. Rodiny sa už neorientujú na slovenské korene, pretože deti sa odsťahovali a zosobášili sa s manželskými partnermi, ktorí nemajú slovenský pôvod alebo nemajú

S manželkou Becky na St Francis University, Loretto (Pennsylvania).

záujem o túto národnosť. Mladí sa viac zaujímajú o svoje mobily ako o svoj rodinný pôvod. Bratské národnostné spolky strácajú členov, pretože staršia generácia vymiera.

Mohol by som konštatovať, že hoci existuje pevné malé jadro amerických Slovákov, ktorí si chcú zachovať svoju etnickú kultúru, trend rastúcej amerikanizácie sa s každou generáciou zintenzívňuje. A, žiaľ, v USA nie je dostatok čerstvých slovenských prisťahovalcov z Európy, ktorí by tento trend mohli zvrátiť.

● *Aká bola Vaša cesta k histórii? Kedy a ako vo Vás dozrelo povolanie historika a kto, alebo čo malo na to vplyv?*

O históriu som sa začal zaujímať vďaka televíznym programom s historickou tematikou a vďaka príbehom, ktoré mi rozprával môj otec o hospodárskej kríze a o svojich skúsenostiach vojaka v severnej Afrike a Taliansku počas druhej svetovej vojny. Na základnej škole som zistil, že zemepis a akákoľvek zmienka o historických témach vzbudzuje vo mne záujem. Menej ma zaujímala fikcia ako to, čo sa skutočne stalo. Aby som sa dozvedel viac, pravidelne som chodil do verejnej knižnice. Začal som čítať životopisy slávnych amerických vojakov a Indiánov: George Armstrong Custer, generál Sheridan, Geronimo, Sitting Bull, Crazy Horse atď. a zaujímal ma život vojakov kavalérií. Neskôr som sa od otca dozvedel, že môj starý otec slúžil v rakúsko-uhorskej kavalérii!

Keď som študoval na strednej škole, absolvoval som svoj obľúbený predmet amerických dejín dokonca s vyznamenaním. Hoci rodičia uprednostňovali, aby som sa stal inžinierom, a v matematike som dosahoval dobré výsledky, história bola mojou vášňou, a tak som si zmenil hlavný predmet na dejepis. Tak veľmi som si históriu obľúbil, že som chcel učiť históriu na univerzitnej úrovni a rozhodol som sa získať doktorát z filozofie v odbore história. Najprv som sa chcel venovať raným americkým dejinám, ale potom som sa priklonil k európskym a nemeckým dejinám, keďže

Počas prednášky na Slávnosti memoriálu prof. Votrubu, 13. 1. 2019.

som študoval nemecký jazyk ako vedľajší predmet. Nakoniec, keď som sa prebudil v otázke svojho národnostného pôvodu, rozhodol som sa venovať dejinám Slovenska.

Vždy som chcel študovať na Notre Dame University, najlepšej katolíckej univerzite v Amerike, a podarilo sa mi získať plné akademické štipendium. Zaujala ma aj bohatá história tejto univerzity. Študoval som tam najmä nemecké a európske dejiny a na tejto univerzite som ukončil svoje magisterské štúdium histórie. Keď som však chcel pokračovať ďalej v štúdiu dejín strednej a východnej Európy, musel som si nájsť inú univerzitu. Rozhodol som sa ísť študovať na univerzitu do Toronta v Kanade a dúfal som, že budem spolupracovať s profesorom Petrom Brockom, ktorý napísal známu knihu o slovenskom národnom obrození. Učil som tam ako asistent, ale katedra histórie trvala na tom, aby som študoval nemecké dejiny, keďže som tam mal väčšie zázemie a mal som absolvovaný nemecký jazyk a dejiny. Na štúdium témy zo slovenských dejín, som žiaľ nevedel dobre po slovensky, hoci som sa už vtedy raz týždenne stretával so súkromným lektorom slovenčiny.

Hneď ako som si uvedomil tento problém, pokúsil som sa prestúpiť na Pittsburskú univerzitu, kde sa vyučovala slovenčina. Našťastie ma v Pittsburghu prijali, poskytli mi plné štipendium a umožnili mi pracovať na čiastočný úväzok ako pedagogickému zamestnancovi. Slovenčinu som študoval u profesora Františka Galana a neskôr u doktorky Verony Chorváthovej. Môj čas v Toronte však nebol zbytočný. Podarilo sa mi stretnúť s Dr. Jozefom Kirschbaumom a požiadal som o štipendium na dizertačnú prácu Svetový kongres Slovákov, podarilo sa mi získať aj Cenu Štefana B. Romana.

Keďže som chcel študovať na Slovensku a pokračovať v dizertačnom výskume, požiadal som o grant na medzinárodnú výmenu výskumných pracovníkov (IREX), ktorý mal dohody o výmene so socialistickými krajinami. Žiť rok na Slovensku v čase komunizmu bola vynikajúca skúsenosť a práve vtedy som sa naučil plynule hovoriť po slovensky, ale zažil som aj, aké to je žiť v totalitnej spoločnosti.

Prednáška prof. Kopanica na slovenskom veľvyslanectve vo Washingtone, 6. 3. 2004.

- *Prečo ste sa vo svojej dizertačnej práci venovali hospodárskym dejinám územia Slovenska 20. rokov 20. storočia? Bola táto téma zaujímavá aj pre Vaše pracovisko, školiteľa či širšiu akademickú komunitu v USA?*

Vo svojej dizertačnej práci som sa venoval sociálno-ekonomickým dejinám Slovenska v 20. rokoch 20. storočia z viacerých dôvodov. Po prvé, môj starý otec sa v tomto období vysťahoval zo Slovenska a moja matka tieto roky sama zažila, takže som chcel lepšie pochopiť životné podmienky v medzivojnovom Československu. Po druhé, chcel som pochopiť, prečo môj starý otec prišiel o prácu, keďže mi matka povedala, že sa tak stalo po štrajku a nepokojoch v Krompachoch. Po tretie, katedra histórie na Pittsburskej univerzite kládla dôraz na výskum dejín práce a ja som absolvoval niekoľko kurzov z tejto oblasti. Jeden z mojich profesorov, Dr. Zdeněk Suda, mi povedal, že sociálnodemokratická strana bola po prvej svetovej vojne na Slovensku silnejšia ako v českých krajinách, a to podnietilo môj záujem, pretože som nikdy nevedel, že by moja rodina alebo iní americkí Slováci prejavovali veľké sklony k socializmu. Po štvrté, chcel som si vybrať tému, ktorá by bola akceptovateľná aj v socialistickej krajine, aby som tam mohol vycestovať. Preto som si vybral štúdium odborov v medzivojnovom období a zaoberal som sa ich počiatkami v 19. storočí a na začiatku 20. storočia. Štátny ústredný archív mi však dovolil nahliadnúť len do dokumentov do roku 1930. Zameral som sa teda na 20. roky 20. storočia.

Téma mojej dizertačnej práce zaujala Dr. Zdenka Sudu a Dr. Stephena Belu Vardyho, keďže obaja emigrovali zo socialistických krajín. Ale katedra histórie v Pittsburchu neprejavila veľký záujem a ostatní profesori sa zdali byť zahľbení do vlastného výskumu. V širšej akademickej obci bol záujem mierny a ja som predniesol niekoľko príspevkov na vedeckých konferenciách a publikoval niekoľko odborných článkov a kapitol v monografiách. Moje vlastné záujmy sa však po skončení štúdia posunuli hlbšie k dejinám slovenskej emigrácie, najmä po tom, ako som získal šti-

Prezentácia o priemysle na Slovensku pred prvou svetovou vojnou na stretnutí Československej genealogickej spoločnosti, Lincoln (Nebraska).

pendium na štúdium slovensko-americkéj komunity v Clevelande.

● *V rozhovore pre denník SME ste spomínali na svoj študijný pobyt v Bratislave v rokoch 1982/1983. Vracali ste sa k sledovaniu a vyšetrovaniu ŠtB. Zaujímali ste sa v Archíve Ústavu pamäti národa, ako Vás tajná služba hodnotila a čo o Vás zistila?*

ŠtB ma počas môjho pobytu na Slovensku skutočne sledovala. Ale keďže som sa presúval najčastejšie na bicykli, nemohli ma sledovať všade, len tam kde za mnou jazdili na bicykli (!). Viem, že tiež ma identifikovali, keď som navštívil priateľov a vedeli aj o mojej návšteve príbuzných mojej manželky na Spiši.

Môj pobyt v Bratislave mi úrady skrátili o viac ako mesiac, oproti tomu, ako som mal pôvodne povolené. Z Československa som musel odísť prakticky okamžite po tom, ako mi polícia doručila výzvu, aby som opustil krajinu do 48 hodín. Musel som sa rýchlo zbalit a odísť do Viedne. Dodnes neviem presné dôvody, ale pražské úrady neskôr uviedli, že išlo o chybu, ktorú urobila slovenská tajná polícia bez toho, aby si na to žiadali povolenie.

V budúcnosti mám záujem zistiť v Archíve Ústavu pamäti národa, ako ma tajná služba hodnotila a čo o mne zistila. Na internete som našiel, že ŠtB viedla súbor s mojím menom, ale ešte som tieto dokumenty neštudoval. Verím, že jedného dňa si tento materiál prečítam.

● *Na koho z akademického prostredia z prvej polovice 80. rokov si zo Slovenska spomínate? Mali ste v Bratislave nejakých kolegov, ktorí Vám prakticky či výskumne pomáhali?*

Počas môjho bádania v Bratislave som pôsobil na Katedre histórie Univerzity Komenského. Akousi poradkyňou mi bola PhDr. Alžbeta Sopúšková, ktorá mi poskytla len limitovanú pomoc. V Ústrednom štátnom archíve mi najviac pomohol PhDr. Alexander Varga, ktorý viedol archívnu študovňu. Pomáhal mi s prekladmi a dával mi veľmi praktické rady. Paradoxne, ďalším akademikom, ktorý mi pomohol, bol PhDr. Viliam Plevza, DrSc., ktorý viedol Ústav marxizmu-leninizmu. Upozornil ma na bohatý novinový archív v ústave a tiež mi poskytol veľké množstvo kníh. Myslím, že vedel, že ako budúci profesor histórie môžem mať vplyv na to, ako sa na Západe pozerá na slovenské robotnícke hnutie.

Pomohli mi aj v Matici slovenskej v Bratislave, kde som sa stretol s Františkom Bielikom, ktorý skúmal slovenské prístahovalectvo. Ten mi však bol menej nápo-

Prednáška o príležitosti 100. úmrtia M. R. Štefánika, 19. máj 2019.

mocný, ako pani Jana Hudcovičová, ktorá mi pomohla získať niektoré knihy, ktoré som potreboval pre svoju prácu, ona mi pomáhala aj po mojom návrate do USA.

● *Máte bohaté skúsenosti s akademickým pôsobením a vyučovaním dejín. Čo je podľa Vás kľúčové pri učení o dejinách a zatriktívnení histórie pre mladú generáciu? Myslím si, že kľúčom k poznávaniu histórie je pochopiť, že každá doba a kultúra z minulosti má odlišný spôsob vnímania sveta. Ľudia síce zostali rovnakí so všetkými svojimi nedokonalosťami, slabosťami, závistlivosťou, súťaživosťou, pýchou, aroganciou, netoleranciou atď., ale zároveň prejavili súcit, pozitívne zmeny, spoluprácu, pokoru, toleranciu a pod. Dejiny sú o ľudstve s jeho pozitívnymi a negatívnymi vlastnosťami.*

Ako zatriktívniť históriu pre mladú generáciu predstavuje skutočnú výzvu. Mladí ľudia sú fascinovaní svojimi mobilmi a pritiahnú ich k histórii si pravdepodobne vyžaduje veľa obrázkov a fascinujúcich príbehov v stručnom formáte. Fakulta musí prijať technológie a využiť ich vo svoj prospech pri prezentovaní histórie ako niečoho vzrušujúceho a hodného skúmania, pretože pomáha vysvetliť, ako sme sa dostali tam, kde sme, čo si nesieme z minulosti a s čím ideme do budúcnosti.

● *Vo svojom výskumnom zameraní ste sa venovali aj otázkam slovenského nacionalizmu a Slovákom ako minorite. Čo je podľa Vás charakteristické pre mentalitu Slovákov a aké sú ich silné a slabé stránky odrážajúce sa v ich národných dejinách? Podľa môjho názoru je pre mentalitu Slovákov charakteristická silná hrdosť na svoje národné dedičstvo. Obdivujú najmä svoj bohatý folklór, krásnu prírodu a silné rodinné, priateľské a náboženské väzby. Ich sila spočíva v sklone k usilovnej práci a vernosti rodine, priateľom a cirkvi.*

Počas prednášky na stretnutí Slovenskej pamiatkovej asociácie Laurel Highlands, Johnstown (Pennsylvania), 24. 4. 2016.

Nie sú však bez nedostatkov. Slováci majú sklon hádať sa medzi sebou a rozdeľovať sa pre malichernosti. Vidíme to dokonca aj v histórii slovensko-amerických spolkov, kde tvrdá osobná rivalita a mocenské hry zatienu vyšší cieľ, ktorým bol rozvoj slovenskej kultúry a finančná podpora členov. Z histórie zdedili presvedčenie, že politická funkcia je cestou ku kariéernemu postupu, čo viedlo k vlne korupcie. Slováci majú tiež tendenciu preceňovať svoj význam vo svete, keďže sú takým malým národom. A často si myslia, že o širšom svete vedia viac, ako v skutočnosti vedia, a príliš mnohí sa dajú ľahko oklamať propagandou. Mladá generácia so skúsenosťami zo zahraničia, ktorá sa vracia domov na Slovensko, môže ponúknuť čerstvý pohľad, ktorý pomôže ľuďom zmeniť niektoré z týchto postojov.

- *Pred pár rokmi bol na Slovensku televízny program „Najväčší Slováč“, v ktorom ľudia hlasovali o najvýznamnejšiu osobnosť našich dejín a spoločnosti. Vy ste sa publikačne venovali viacerým slovenským osobnostiam, koho teda Vy považujete za „najväčšieho Slováka“ a prečo?*

Poznám slovenský televízny program “Najväčší Slováč”. Koho by som považoval za “najväčšieho Slováka”, závisí od kritérií, podľa ktorých sa posudzuje “veľkosť”. Viem, že v súťaži zvíťazil Milan Rastislav Štefánik, ale myslím si, že hlasovanie ovplyvnilo výročie jeho úmrtia. Keby nezahynul pri leteckej havárii a neprejavil vodcovské schopnosti po prvej svetovej vojne, možno by túto poctu nezískal.

Svet pozná Alexandra Dubčeka asi viac ako ktoréhokoľvek iného Slováka v dejinách, pretože sa neúspešne pokúsil sformovať “socializmus s ľudskou tvárou”. Koľko ďalších Slovákov sa dostalo na obálku časopisu *Time*? Dubček ovplyvnil Gorbačov a bol faktorom, ktorý viedol k pádu komunizmu, hoci obaja chceli socializmus reformovať, posilniť a urobiť ho skutočne ľudovým.

*Michael J. Kopanic: „Slováci majú sklon hádať sa medzi sebou a rozdeľovať sa pre malichernosti.“
Michael J. Kopanic: „Slovaks have a tendency to argue with each other and divide over trivialities.“*

Prof. Kopanic pri akademickej slávnosti na počesť prof. Stephen Bela Vardyho na Duquesne University, Pittsburgh (Pennsylvania), 28. 4. 2013.

Pokiaľ ide o jazyk, najväčší vplyv na slovenské dejiny mal bezpochyby Ľudovít Štúr, ktorý formalizoval slovenský literárny jazyk. Bol tiež vedúcou osobnosťou slovenského boja za autonómiu počas revolúcie v rokoch 1848 – 1849.

Podľa môjho skromného názoru by som medzi Slovákov z cirkevného prostredia s najväčším vplyvom vo svete zaradil kardinála Jozefa Tomka. Hoci po komunistickom prevrate strávil väčšinu života v exile, svoj život zasvätil Katolíckej cirkvi a vypracoval sa na jedného z najvplyvnejších kardinálov vo Vatikáne. Stál na čele svetových misií a inicioval vznik mnohých nových diecéz, výstavbu nových kostolov, vzdelávacích inštitúcií, sociálnych centier a podporoval misijnú spoluprácu v mnohých krajinách. Bol blízkym poradcom pápeža Jána Pavla II. a pápežov, ktorí prišli po ňom. Sprewádzal aj dvoch pápežov počas všetkých ich návštev na Slovensku. Tomko pomáhal udržiavať vieru v temnom období a bol symbolom nádeje pre Slovákov tým, že pomáhal vzdelávať slovenských kňazov a v Ríme založil Slovenský inštitút, ktorý vydával literatúru, ktorá na Slovensku nebola za socializmu dostupná. Mal som tú česť stretnúť A. Dubčeka v roku 1990 v Bratislave a kardinála J. Tomka, keď navštívil Univerzitu svätého Františka v Pensylvánii.

A napokon Slovák, ktorý podľa mňa najviac ovplyvnil slovenské dejiny, bol slovenský kňaz, otec Andrej Hlinka. Pred prvou svetovou vojnou viedol slovenské národné hnutie. Masaker v Černovej, ktorý bol dôsledkom protestu jeho farníkov, aby mu bolo umožnené vysvätiť kostol, vyvolal medzinárodnú pozornosť a povzbudil amerických Slovákov v súvislosti s hroznou situáciou slovenskej menšiny v Uhorsku. Okrem toho založil úverové združenia a potravinové banky na pomoc obyčajným ľuďom a napísal príručku, ako takéto organizácie zakladať. Jeho vplyv sa rozšíril aj po jeho smrti, keďže sa ukázal ako inšpirátor Slovenskej republiky počas

druhej svetovej vojny a vzniku skutočne samostatného Slovenska v roku 1993. Či už ho niekto obdivuje alebo nie, natrvalo ovplyvnil slovenské dejiny.

- *Do značnej miery poznáte slovenskú historiografiu a sám ste skúmali tému zo slovenských dejín na amerických univerzitách. V čom podľa Vás má výskum a poznanie histórie na Slovensku limity a v čom potenciál, čo by mohol priniesť globalizujúcej sa vede?*

Historiografia na Slovensku sa vo veľkej miere zaoberala štúdiom samotných Slovákov a určením ich miesta v dejinách ako samostatného národa. Z historického hľadiska sú slovenské sebauvedomenie a identita relatívne novým fenoménom a Slováci sú stále v procese hľadania seba a svojho miesta vo svete. To je jeden z dôvodov, prečo stále hľadajú hrdinov. Cítia sa neisto a väčšinou museli reagovať na konanie svojich väčších a silnejších susedov.

Dejiny Slovenska treba chápať v medzinárodnom kontexte a historici si musia uvedomiť mnohoraké vplyvy, ktoré formovali jeho dejiny, ľudí a kultúru. Vznik samostatného Slovenska a jeho jedinečnosť zároveň do veľkej miery vychádzajú z jeho vidieckych koreňov. V globálnom kontexte Slovensko ilustruje, ako môže malý národ prežiť napriek pokusom o potlačenie jeho kultúry a jazyka. V istom zmysle predstavuje pre svet model úlohy menej známych národov a toho, čím prispeli a môžu prispieť k pochopeniu vývoja civilizácie.

- *Ste členom redakčnej rady nášho časopisu Kultúrne dejiny. V odbornej verejnosti stále prebiehajú diskusie o tom, čo sú to vlastne kultúrne dejiny a čo už nimi nie je. Zaujímalo by ma Váš názor, čo považujete za kultúrne dejiny?*

Kultúrne dejiny zahŕňajú dva aspekty štúdia spoločnosti. Jeden zahŕňa vysokú kultúru a vývoj hudby, umenia, literatúry a myšlienok v priebehu času. Druhý zahŕňa skúmanie každodenných životných skúseností, hodnôt a noriem spoločnosti.

Vo svojom výskume sa prikláňam k druhej definícii, pretože chcem pochopiť, ako moji predkovia žili svoj každodenný život, čo si mysleli a ako sa vyrovnávali s výzvami a nepriazňou osudu, ktorým čelili v zložitých podmienkach zasahujúcich väčšinu bežných ľudí.

Ďakujem za rozhovor.

Pripravil Ján Golian